

СВІТОГОСПОДАРСЬКІ ЗВ'ЯЗКИ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

УДК 334.012.82(477):(4+292.4/5)

А. ГРИЩЕНКО,
доцент, кандидат економічних наук

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА ЄВРАЗІЙСЬКИЙ ВЕКТОРИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Розглянуто стан і перспективи економічної інтеграції України в Євросоюз і Євразійський Союз з позиції захисту її національних інтересів. Обґрунтовано багатовекторний курс такої інтеграції з метою ефективної модернізації економіки України. Проаналізовано переваги та ризики вступу нашої держави до Митного союзу Росії, Беларусі та Казахстану, а також укладання Угоди про глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі з ЄС. Запропоновано заходи щодо мінімізації негативних наслідків реалізації “західного” і “східного” векторів інтеграції України.

Сьогодні стан і перспективи розвитку економічних відносин України з ЄС обговорюються науковцями, громадськими та державними діячами багатьох зацікавлених країн у контексті можливого її вступу до Митного союзу Росії, Беларусі та Казахстану, а надалі – об'єднання з Євросоюзом та Євразійським Союзом. Особливого значення ця дискусія набула після публікації статті В. Путіна (на той час прем'єр-міністра Російської Федерації) в жовтні 2011 р. в російській газеті “Известия”¹. У ній автор аргументує створення на основі СНД Союзної держави Росії та Беларусі; Організації Договору про колективну безпеку; Євразійського економічного співтовариства (ЄврАзЕС); Митного союзу; Єдиного економічного простору (ЄЕП) та Євразійського Союзу з відповідними наднаціональними органами управління, що означає обмеження суверенітету країн – членів указаних об'єднань. По суті, в цій ідеї вбачається відродження СРСР.

Необхідно звернути увагу на те, що часто діаметрально протилежні позиції опонентів “за” і “проти” Угоди про вільну торгівлю України з ЄС і в подальшому її повної інтеграції в Євросоюз або вступу до Митного союзу СНД та, відповідно, в Євразійський Союз нерідко обґрунтовуються не виваженими аналітичними розрахунками, а політичними міркуваннями. Незважаючи на те, що політична та соціально-ідеологічна можливості такої інтеграції мають вирішальне значення для її реалізації, на наш погляд, в основі вибору інтеграційного вектора (чи векторів – тут також є питання) повинен бути суто прагматичний підхід, що передбачає, в першу чергу, захист національних економічних інтересів України та модернізацію її економіки.

Інституціональні основи стратегії інтеграції України в ЄС, у тому числі економічної, сформульовано в українському законодавстві². Так, у п. 2 ст. 11 указаного закону мова йде про “...забезпечення інтеграції України в європейський

¹ Див.: П у т і н В. Новый интеграционный проект для Евразии – будущее, которое рождается сегодня. “Известия” (<http://www.izvestia.ru/news/502761>).

² Див., зокрема: Закон України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” (<http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2411-17>).

політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі”. Водночас тут також передбачається принцип багатовекторної інтеграції з дотриманням національних інтересів України: “Основними засадами зовнішньої політики є: забезпечення національних інтересів і безпеки України шляхом підтримки мирного і взаємного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права”. Безумовно, при цьому необхідно врахувати вимоги ст. 1 Конституції України, в якій чітко визначено: “Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава”³. Тобто інтеграція, а точніше – її форми та напрями (“східний” чи “західний” вектор), повинна здійснюватися на основі української законодавчої бази, оскільки, наприклад, Митний союз СНД передбачає створення наднаціональних органів управління, а Угода про вільну торгівлю України з ЄС не обмежує суверенітет держави, адже сторони в ній рівноправні.

Вибираючи форму та рівень економічної інтеграції в регіональні об’єднання, кожна країна світу керується в першу чергу своїми національними економічними інтересами, а це питання не просте, тому що в ньому є політична та соціально-ідеологічна складові, тож у вітчизняних і зарубіжних учених і політиків різні підходи до його розуміння.

Академік НАН України і Російської академії наук В. Геєць, започаткувавши статтю “Ліберально-демократичні засади: курс на модернізацію України” дискусію щодо ідеологічних засад суспільно-економічних перетворень в Україні⁴, в якій, з огляду на її актуальність, взяли участь провідні вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема, член-кореспондент РАН Р. Грінберг, академік РАН і НАН України С. Глазьев, академік-секретар відділення економіки НАН України Е. Лібанова, академік НАН України Ю. Пахомов, член-кореспондент НАН України В. Сіденко та ін., обґрунтовує, що в Україні в результаті трансформацій 90-х років ХХ ст. та перших 10 років ХХІ ст. відбулася перемога переважно консервативних, а не ліберальних принципів організації економічного та суспільного життя. При цьому вчений наголошує на значному обмеженні ступеня його демократичності на фоні загальносистемної кризи консерватизму американського зразка (який не міг бути іншим у нашій державі, оскільки, незважаючи на різноманітні відхилення, в основу покладено філософію Вашингтонського консенсусу), пропонує з урахуванням нової хвилі реформ в Україні завдання іншого змісту, де лібералізм і демократія є головними складовими курсу на модернізацію України. Саме завдяки цьому вдасться сформувати “державу добробуту”, що й відповідатиме європейському курсу⁵.

Про необхідність диверсифікації руху в європейському напрямі та завершення трансформаційних реформ в Україні, що є безумовною вимогою до інновацій-

³ Див.: Конституція України (<http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0&p=1321891910291532>).

⁴ Див.: Геєць В. Ліберально-демократичні засади: курс на модернізацію України. “Економіка України” № 3, 2010, с. 4–20; Лібералізм та модернізація (за матеріалами “круглого столу”). “Економіка України” № 8, 2011, с. 4–25; О н и щ е н к о В. Модернізація як імператив розвитку України. “Економіка України” № 7, 2011, с. 4–14; Є щ е н к о П., А р с е є н к о А. Деміфологізація неолібералізму – шлях до подолання догматизму в економічній науці. “Економіка України” № 7, 2011, с. 14–25.

⁵ Див.: Геєць В. Зазнач. праця, с. 19.

ної моделі розвитку, говорить також В. Чужиков, досліджуючи з позиції теорії конвергенції суть та основні якості еволюції країнових моделей ⁶.

Академік НАН України Ю. Пахомов підходить до проблеми дещо по-іншому, акцентуючи увагу на тому, що економічна ситуація в Україні дуже складна. Він вважає, що запропонований Росією та опрацьований разом з Україною проект Митного союзу СНД може стати першим кроком у виправленні ситуації, адже цей проект – не порожні обіцянки на кшталт “ми будемо в Європі”, він підкріплений реальними розрахунками ⁷.

Схожа точка зору у відповідального секретаря Комісії Митного союзу Росії, Білорусі та Казахстану, академіка РАН і НАН України С. Глазьєва. Учений, зокрема, розглядає завдання і шляхи модернізації України та Росії в контексті їх історичного вибору. У своєму виступі на засіданні “круглого столу” “Співвідношення лібералізації та модернізації економік Росії і України”, проведеного в рамках міжнародної наукової конференції “Модернізація економік Росії та України”, учений висловив думку, що інтеграція України в ЄС, і одночасно в ЄП Росії, Білорусі та Казахстану, через Митний союз СНД неможлива. Він вважає, що другий варіант є для України набагато перспективнішим, тому що дозволяє зберегти складну та різноманітну економічну структуру, оскільки досвід інтеграції в ЄС країн Балтії та інших східноєвропейських держав показує, що вони являють собою досить слабку індустріальну периферію Євросоюзу ⁸.

Протилежна точка зору – в офіційного представника ЄС, директора департаменту зовнішньополітичного сервісу ЄС М. Лайчака, який стверджує, що від підписання Угоди про вільну торгівлю з ЄС Україна отримає певні позитивні результати, зокрема: 1) для неї відкриється європейський ринок у багатьох галузях (транспорт, енергетика, сільське господарство тощо); 2) усунення тарифних і нетарифних бар'єрів у торгівлі сприятиме модернізації України та її економіки; 3) для українських громадян з'явиться можливість вільніше відвідувати країни ЄС; 4) вона братиме участь у більшій кількості програм та ініціатив ЄС, отримуватиме значну допомогу в реалізації реформ, що започатковані у країні ⁹.

Американський учений, директор Інституту міжнародної економіки Ф. Бергстен, виступаючи в листопаді 2011 р. з лекцією в Дипломатичній академії України, також зазначив, що для України відкрилась історична можливість асоціюватися з Європейським Союзом, який для багатьох країн став ключем до економічного піднесення, оскільки знімає бар'єри для торгівлі та інвестицій ¹⁰.

У глобальній перспективі розвитку світової економіки та ролі в ній України цікавою є науково обгрунтована точка зору Д. Лук'яненка і А. Поручника, які наголошують, що основа співробітництва України з регіональними союзами – одночасна взаємодія за двома стратегічними інтеграційними векторами: “західним” (ЄС) і “східним” (СНД, ЄП, ГУАМ, ОЧЕС). Вона має передбачати, поза

⁶ Див.: Лук'яненко Д., Чужиков В., Вожняк М. та ін. Суть та основні якості еволюції країнових моделей (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). Конвергенція економічних моделей Польщі та України. Монографія. К., КНЕУ, 2010, с. 31.

⁷ Див.: “Економіка України” № 8, 2011, с. 13.

⁸ Див.: там же, с. 8.

⁹ Див.: Лайчак М. Про філософію ЄС і позитивну атмосферу. “День” № 195–196, 2011, с. 3 (<http://www.day.kiev.ua/218030>).

¹⁰ Див.: Бергстен Ф. Економіка потребує політичної сміливості (<http://www.dipacadem.kiev.ua/ua/newsandevents/536.html>).

сумнівом, стратегічну перспективу всебічної інтеграції України в Європейській економічний простір, оскільки досвід такої співпраці інших країн переконливо показує позитивні результати для модернізації та розвитку їхніх економік. Сьогодні багато учасників міжнародних економічних угруповань, таких як ЄС, АТЕС, НАФТА, ОЧЕС, СНД та ін., також є членами інших регіональних об'єднань. Деякі країни мають угоди про створення зон вільної торгівлі не з однією, а з кількома державами, що не суперечить нормам і правилам системи ГАТТ/СОТ та іншим міжнародним правовим документам. Отже, регіональна інтеграція України повинна мати такий вигляд: зона вільної торгівлі в таких регіональних угрупованнях, як ЄС, СНД, ЄЕП, ГУАМ, ОЧЕС, що передбачає ліквідацію торговельних бар'єрів (на наш погляд, основної їх частини) між учасниками угоди і збереження власного торговельного режиму у відносинах з третіми країнами ¹¹.

Приблизно таку саму позицію відстоює у своїх дослідженнях Є. Панченко, який, зокрема, зазначає, що Україна лише розпочала свій рух у світове співтовариство, а тому надійні відносини із зарубіжними партнерами, насамперед з країнами-сусідами, можуть сформуватися лише за умови прозорих і стабільних зовнішньоекономічних цілей ¹².

Незважаючи на різні точки зору фахівців щодо вибору Україною “західного” (ЄС) чи “східного” вектора економічної інтеграції (ЄврАзЕС), практика підтверджує, що найбільш реальним і теоретично обґрунтованим на сьогодні є підхід Д. Лук'яненка, А. Поручника та Є. Панченка щодо багатовекторності інтеграції нашої країни у світове господарство з обов'язковим збереженням державного суверенітету та дотриманням захисту національних економічних інтересів.

Так, у грудні 2011 р. Верховна Рада України ратифікувала Угоду про вільну торгівлю між Україною та Європейською асоціацією вільної торгівлі (ЄАВТ), а також угоди щодо сільського господарства з Норвегією, Ісландією та Швейцарією ¹³. Це одні з перших угод про вільну торгівлю, підписаних після вступу України до СОТ.

Нагадаємо, що до ЄАВТ входять: Норвегія, Ісландія, Швейцарія, Ліхтенштейн ¹⁴. Указані угоди передбачають преференційні умови доступу українських товарів і послуг на ринки цих країн, що підвищить їх конкурентоспроможність завдяки скасуванню або значному скороченню тарифних і нетарифних бар'єрів. Угода про вільну торгівлю між Україною та ЄАВТ показує, що такий самий договір з ЄС є реальним, оскільки деякі країни ЄАВТ входять до Європейського економічного простору. Крім того, всі країни ЄАВТ мають такі угоди з ЄС.

¹¹ Див.: Лук'яненко Д. Г., Поручник А. М., Столярчук Я. М. та ін. Національні пріоритети антициклічного регулювання економіки України. Антициклічне регулювання ринкової економіки: глобалізаційна перспектива. Монографія. К., КНЕУ, 2010, с. 332.

¹² Див.: Панченко Є., Лук'яненко Д., Чужиков В., Вожняк М. та ін. Цілі економічного розвитку України. Конвергенція економічних моделей Польщі та України. Монографія. К., КНЕУ, 2010, с. 292.

¹³ Див.: http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_456&p=1321891910291532; http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=756_036&p=1321891910291532; http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=578_022&p=1321891910291532; http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=352_003&p=1321891910291532; http://www.zakon1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=41529.

¹⁴ Див.: <http://www.efta.int/about-efta/the-efta-states.aspx>.

Майже одночасно, у листопаді 2011 р., між Україною та СНД також була укладена Угода про вільну торгівлю¹⁵. І хоча вона не поширюється на такі важливі для України товари, як газ і нафта, а для Росії – на українські метал, цукор і харчову продукцію, що зменшує її цінність порівняно з Угодою про вільну торгівлю з ЄС, головним є інше: обидві угоди не суперечать правилам СОТ, зокрема, Генеральній угоді з тарифів і торгівлі 1994 р. (ГАТТ–1994), а також Конституції України в питанні обмеження її державного суверенітету. Між тим вступ України до Митного союзу РФ, Білорусі та Казахстану обмежує її державний суверенітет, оскільки тут діють наднаціональні органи, та суперечить основному принципу недискримінації, що визначено у ст. 1 ГАТТ–1994 (лібералізація торгівлі між сторонами Митного союзу не повинна для третіх сторін створювати в торгівлі більш високих бар'єрів за ті, що існували до формування такого союзу).

Між іншим, щодо принципу недискримінації, то тут не все так однозначно. Як підкреслив В. Геєць, в ЄС теж є прагнення до часткового позбавлення країн національного суверенітету¹⁶. Про вказану тенденцію щодо обмеження державного суверенітету країн, які інтегруються в ті чи інші міжнародні об'єднання, зокрема в СОТ, говорить також відомий учений-міжнародник В. Будкін. Досліджуючи, зокрема, сучасні тенденції впливу глобалізації на міжнародну торгівлю, він робить висновок, що з кожним раундом ГАТТ поступово посилювала інтернаціоналізацію регулювання міжнародної торгівлі, що набуло домінантного характеру в діяльності її наступника – СОТ. Аналогічна ситуація характерна і для інтеграційних союзів; з їх розвитком посилюється домінування спільних, а не національних, елементів регулювання як взаємної торгівлі, так і відносин з третіми країнами. Хоча регуляторна функція держав у цій сфері не скасовується, їх прерогативи стають дедалі менш широкими і вагомими порівняно з впливом наднаціональних інструментів¹⁷.

На підтвердження цього висновку провідних вітчизняних учених у грудні 2011 р. на саміті Євросоюзу було укладено Угоду про створення бюджетного пакту (який підписали 17 країн, що мають єдину валюту – євро, та ще 6 держав ЄС) і фактично наднаціонального контролюючого органу з бюджетної політики вказаних держав¹⁸. Більше того, у січні 2012 р. на щорічному Всесвітньому економічному форумі в Давосі, який проходив під гаслом “Велика трансформація: формування нових моделей”, канцлер Німеччини А. Меркель з метою подолання другої хвилі глобальної фінансово-економічної кризи запропонувала країнам – членам ЄС передати більше регуляторних і наглядових повноважень вищим органам Європейського Союзу¹⁹.

До речі, вступ України до Митного союзу РФ, Білорусі та Казахстану можливий, якщо він затвердить митний тариф України як спільний єдиний зовнішній

¹⁵ Див.: http://static.zn.ua/system/ckeditor_assets/attachments/000/001/751/rozporozhdzhennya_kabminu_small_.pdf.

¹⁶ Див.: Геєць В. Конфігурація геополітичної карти світу та її проблемність. “Економіка України” № 1, 2011, с. 8.

¹⁷ Див.: Будкін В. Сучасні тенденції впливу глобалізації на міжнародну торгівлю. 36. наук. праць. Вип. 48. К., Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2006, с. 13.

¹⁸ Див.: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/126658.pdf.

¹⁹ Див.: <http://www.weforum.org/news/dare-have-more-“europe”-merkel-declares-davos-annual-meeting-opening>; <http://www.weforum.org/videos/opening-annual-meeting-2012>.

тариф цього союзу, але це малоімовірно. При цьому через порушення Україною своїх зобов'язань як члена СОТ виникне питання про компенсацію країнам, що входять до цієї організації. Тому максимальний рівень інтеграції України в Митний союз СНД з урахуванням власних національних економічних інтересів – це підписання Угоди про вільну торгівлю.

На сьогодні одним з найбільших торговельних партнерів України є Європейський Союз, який об'єднує 27 держав із загальною територією більш як 4 млн. км² і населенням понад 497 млн. осіб ²⁰.

За даними Державної служби статистики України, у 2010 р. частка ЄС у загальному зовнішньоторговельному обороті України (ЗЗТО) з країнами світу дорівнювала 29,57% (з СНД – 40,2%, країнами Митного союзу – 32,62%); при цьому частка експорту до ЄС товарів та послуг українського походження – 25,66%, імпорту з ЄС – 33,30%. Відповідні показники щодо товарів з країн Митного союзу становлять 26,37% і 38,58% (табл.).

**Зовнішньоторговельний оборот України з країнами ЄС
та Митного союзу ***

(млн. дол.)

Країна	Експорт		Імпорт		Товарооборот	
	2009 р.	2010 р.	2009 р.	2010 р.	2009 р.	2010 р.
Україна (загальний обсяг).....	49223,64	63067,13	50604,36	66180,26	99828,00	129247,39
2010/2009 (%).....	128,12		130,78		129,47	
Країни ЄС.....	9499,30	13061,60	15392,68	19099,49	24891,98	32161,08
частка в загальному обсягу (%).....	19,30	20,71	30,42	28,86	24,93	24,88
2010/2009 (%).....	137,50		124,08		129,20	
Російська Федерація	8495,07	13431,88	13235,77	22198,01	21730,85	35629,89
частка в загальному обсягу (%).....	17,26	21,30	26,16	33,54	21,77	27,57
2010/2009 (%).....	158,11		167,71		163,96	
Беларусь.....	1258,94	1899,20	1692,83	2567,59	2951,77	4466,79
частка в загальному обсягу (%).....	2,56	3,01	3,35	3,88	2,96	3,46
2010/2009 (%).....	150,86		151,67		151,33	
Казахстан.....	1418,43	1300,50	2033,94	766,22	3452,37	2066,72
частка в загальному обсягу (%).....	2,88	2,06	4,02	1,16	3,46	1,60
2010/2009 (%).....	91,69		37,67		59,86	
Країни Митного союзу СНД.....	11172,44	16631,58	16962,55	25531,81	28134,99	42163,40
частка в загальному обсягу (%).....	22,70	26,37	33,52	38,58	28,18	32,62
2010/2009 (%).....	148,86		150,52		149,86	

* Джерело: Державна служба статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua>).

²⁰ Див.: http://www.europa.eu/documentation/statistics-polls/index_en.htm.

Обсяги ЗЗТО товарами та послугами з країнами – членами ЄС у 2010 р. зросли порівняно з 2009 р. на 23,5% і дорівнювали 38,22 млрд. дол. Обсяги ЗЗТО товарами з країнами Митного союзу СНД за вказаний період збільшилися майже на 70% і становили 42,16 млрд. дол. Приріст торгівлі України з державами Митного союзу СНД у 2010 р. хоча і не є показовим, але характеризує її відновлення після кризового падіння у 2009 р.

У цілому Митний союз Російської Федерації, Республіки Беларусь і Республіки Казахстан створив ринок на 170 млн. осіб; загальний обсяг ВВП трьох країн оцінюється в 1 трлн. дол.; сукупний товарооборот – 900 млрд. дол.; сукупні резерви нафти складають 90 млрд. барелів. Загальний обсяг сільськогосподарської продукції трьох країн – 112 млрд. дол., а також 12% світового виробництва пшениці та 17% її світового експорту ²¹.

Безумовно, інтеграція України в Європейський Союз чи в Митний союз СНД у форматі Угоди про вільну торгівлю створює для нашої держави як перспективні переваги, так і можливі ризики.

Академік НАНУ О. Білорус, фундаментально досліджуючи одну з найактуальніших сучасних проблем – міжнародну і глобальну економічну, екологічну та комунікаційну конкурентоспроможність, – робить концептуальний висновок: “Важливим аспектом розвитку української економіки, а також її конкурентних позицій на світовому ринку виступає розширення Європейського Союзу”. Далі вчений обґрунтовує, що воно, як і будь-який глобальний процес, матиме для України позитивні і негативні наслідки. За цих умов роль і місце нашої країни в Європі визначатимуться здатністю України максимально використати нові можливості та знайти адекватні відповіді на виклики такого розширення. Основними шляхами вирішення Україною цієї проблеми стануть: диверсифікація експорту та гармонізація законодавства з європейськими нормами, за умови яких буде можливим підписання Угоди про вільну торгівлю України з ЄС ²².

Дійсно, як показує міжнародний досвід, така угода надасть українській економіці ряд переваг: 1) переоснащення та модернізація вітчизняних підприємств; 2) покращення доступу українських товарів та послуг на ринок ЄС; 3) збільшення обсягів інвестицій країн – членів ЄС в економіку України.

Водночас світова практика підтверджує, що при євроінтеграції для України можуть виникнути такі ризики: 1) витіснення національного виробника з внутрішнього ринку; 2) необхідність пошуку партнерів та інвесторів з метою модернізації виробництва; 3) посилення конкурентного тиску на внутрішньому ринку України; 4) зниження конкурентоспроможності національної сільськогосподарської продукції на внутрішньому ринку, оскільки в ЄС діє потужна система державної підтримки галузі.

Як показує аналіз нормативної бази, на основі якої створено Митний союз СНД (Договір про Комісію Митного союзу, Угода про єдине митно-тарифне

²¹ Див.: <http://www.tsouz.ru/db/stat/Pages/default.aspx>; <http://www.evrazes.com/customunion/about>.

²² Див.: Білорус О. Г., Поручник А. М. та ін. Головні передумови, чинники і стратегії конкурентного розвитку в умовах постіндустріалізму і глобалізму. Глобальний конкурентний простір. Монографія. К., КНЕУ, 2007, с. 205–206.

регулювання, Угода про єдині заходи нетарифного регулювання у відношенні до третіх країн, Договір про Митний кодекс Митного союзу та інші документи), для України при інтеграції виникнуть такі ризики: 1) Митний союз СНД – це утворення “єдиної митної території”, що не відповідає національним інтересам України та підриває її державний суверенітет, оскільки в цьому союзі діють наднаціональні структури управління, які мають владні повноваження: Міждержавна рада, Комісія Митного союзу СНД тощо; 2) виникає реальна перспектива того, що Україна братиме участь у відновленні СРСР, оскільки Митний союз СНД не тільки теоретично, але й практично може бути використаний як механізм реставрації (плюси та мінуси розвитку такої перспективи для країн СНД, у тому числі для України, – тема окремого дослідження); 3) як член СОТ, Україна не може не враховувати вимоги цієї організації при вступі до складу інших інтеграційних утворень. При цьому головна вимога СОТ – принцип недискримінації в торгівлі. А механізм квотування голосів і розподілу ввізних мит і зборів (з боку Росії – 88%) має явно дискримінаційний, нерівноправний характер. Виникає загроза втрати Україною повного членства в СОТ.

Також потрібно врахувати перспективні переваги для України в результаті приєднання до Митного союзу СНД, зокрема: 1) забезпечення ефективного функціонування вільної торгівлі з державами-членами; 2) мінімізація нетарифних обмежень у двосторонній торгівлі; 3) гарантований доступ енергоносіїв в Україну через території держав-членів; 4) можливість переходу до більш розвинутої форми інтернаціонального зближення – Єдиного економічного простору, що дозволить створити спільний ринок товарів, послуг, робочої сили та капіталу.

Для реалізації позитивних можливостей від інтеграції України в ЄС та Євразійський Союз, а також нівелювання ризиків від такої інтеграції та з метою модернізації економіки України і захисту її національних інтересів необхідно:

1) розробити довгострокову стратегію інтеграції України в ЄС та в Євразійський Союз, в якій передбачити оптимальний формат економічного співробітництва з обома регіональними об'єднаннями, за обов'язкової умови дотримання принципів Угоди про вільну торгівлю з ЄС щодо формування торговельно-економічних відносин з Митним союзом СНД, і з урахуванням інтересів вітчизняних конкурентних галузей економіки, у першу чергу сільського господарства; надання фінансових, телекомунікаційних, транспортних, професійних послуг тощо;

2) прийняти державну програму адаптації українського законодавства до норм і правил Угоди про вільну торгівлю з ЄС та Угоди про вільну торгівлю із СНД, оскільки ефективна реалізація як “європейського”, так і “євразійського” векторів економічної інтеграції неможлива без створення відповідної інституціональної основи;

3) розробити і впровадити в діяльність уряду державну програму адаптації недостатньо конкурентоспроможних галузей економіки України до умов діяльності згідно з нормами Угоди про вільну торгівлю з Європейським Союзом;

4) створити окрему державну програму щодо імпортозаміщення, яка ґрунтуватиметься на національних можливостях виробляти конкурентоспроможну продукцію та перешкоджати надходженню імпортованих товарів за демпінговими цінами;

5) з огляду на те, що Україна половину своєї економіки формує за рахунок експорту (товарів, послуг, капіталу, робочої сили), розробити і затвердити відповідну стратегію її розвитку, в основі якої необхідно передбачити страхування ризиків, доступ до кредитних ресурсів, особливо середньо- та довгострокових (наприклад, з досвіду Чехії – створення експортного банку), а також розвивати сучасний державний протекціонізм, спрямований на захист національних економічних інтересів.

Таким чином, відповідь на запитання, який вектор економічної інтеграції покласти в основу стратегії економічного розвитку України – в Євросоюз чи Євразійський Союз, не повинна містити їх взаємовиключення. Українські національні економічні інтереси є і на Заході, і на Сході. Тому необхідно їх об'єднати, знайти оптимальний баланс та інтегруватися в обох напрямках, закріпивши це на законодавчому рівні. Безумовно, стати одночасно повноправним членом кількох інтеграційних об'єднань високого рівня неможливо, але очевидно, що з Митним союзом СНД необхідно підтримувати відносини на більш низькому інтеграційному рівні – інтернативного зближення.

Стаття надійшла до редакції 9 лютого 2012 р.
